

Pavλίνα Šípová

Apologia mimorum
od Chorikía z Gazy
Obrana herců
ve jménu Dionýsa

Apologia mimorum od Chorikia z Gazy

Obrana herců ve jménu Dionýsa

Mgr. Pavlína Šípová, Ph.D.

Recenzovali:

prof. PhDr. Eva Stehlíková

prof. PhDr. Pavel Spunar, CSc.

Vydala Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum

Redakce Barbora Přerostová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2015

© Pavlína Šípová, 2015

ISBN 978-80-246-2559-1

ISBN 978-80-246-2594-2 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2015

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Evoě, která si to na mě kdysi vymyslela

Obsah

Úvodem	9
Vývoj mimu	23
Divadelní prostor	33
Řečnická škola v Gaze, Chorikios a herci	37
Titul a charakter řeči	44
Λόγος ὑπέρ τῶν ἐν Διονύσου τὸν βίον εἰκονιζόντων	
Obhajoba herců aneb obrana mimu ve jménu Dionýsa	49
Bibliografie	98
Resumé	103
Rejstřík	104

Úvodem

Apologia mimorum od byzantského učenice Chorikia z Gazy je stěžejním svědectvím o divadelním životě ve východním Středomoří v 6. století po Kr. Její autor se snaží hájit neobhajitelné – herce a divadlo odedávna spojované s často neetickým chováním herců a hereček, kteří patřili k nejnižším společenským vrstvám a podle právní terminologie dokonce trpěli *infamii* – bezectností. Chorikiovo dílo dlouho nebylo předmětem odborného zájmu, nejspíš pro jazykovou odlehlost spis nezdomácněl u divadelních historiků a pro klasické filology byl zase příliš odlehlý tematicky, takže Chorikiovu písemnost spíše jen registrovali. Pro historiky neměla dlouho valnou cenu hlavně proto, že jde nejspíš o řečnické cvičení s akcentem na formální stránku řeči. Pro divadelní historii se však ukázala jako jedinečný zdroj informací zásadních pro pochopení vývoje divadla řeckého i evropského.

Bádání o divadelním vývoji v byzantském prostoru bylo v minulosti věnováno několik publikací. Od prvního vydání dnes už legendární práce Konstantina Sathase o divadelním a múzickém životě v Byzanci uběhlo více jak sto třicet let.¹ Autor v ní shromáždil obrovské množství materiálu, jež důkladně prozkoumal, popsal a také vyhodnotil ve prospěch existence divadla nejen v Byzanci, ale i v období po pádu Konstantinopole. Odkazuje k pohanským slavnostem, závodům na hipodromu, dialogickým básním a jiným památkám z oblasti etnografie, folkloristiky, muzikologie, numismatiky aj., u nichž jsou patrné divadelní rysy. Přestože tyto památky nemají k divadlu přímý vztah, Sathas

1 Konstantinos Sathas, řecký historik a editor, jemuž vděčíme za unikátní kritické edice byzantských a post-byzantských rukopisů v řadách mnohočetných svazků. Divadlu věnoval více jak čtyřsetistránkovou studii *Ιστορικόν δοκίμιον περί του θεάτρου και της μουσικής των Βυζαντινών ήτοι εισαγωγή εις το Κρητικόν Θέατρον*, [Historická esej o byzantském divadelním a múzickém umění aneb úvod do krétského divadla], Benátky 1878, reprint Athény 1979.

došel k závěrům, které, podle něj, potvrzují kontinuální existenci divadla a divadelního života na grekofonním území a jež Sathasovi kritici označili za fantaskní.²

Snahu doložit kontinuitu řecké kultury je nutné chápat v řeckém národně obrozeneckém kontextu: na počátku 20. století vrcholil boj o podobu novořeckého jazyka spojený s politickou otázkou, který přetrvával až do druhé poloviny století dvacátého. Boj o jazyk měl své krvavé oběti a přímo se váže k událostem zvaným Evangeliaka (1901) a Orestiaka (1903), kdy se zveřejnění překladu *Nového zákona* do moderní řečtiny a uvedení Aischylovy *Oresteie* taktéž v soudobém jazyce stalo impulsem pro zfanatizované konzervativce k masovým protestním demonstracím a přivodilo smrt či těžká zranění desítkám lidí. Svou roli v hledání důkazů o existenci divadla v Byzanci, jakožto dokladu kontinuity řeckého etnika coby nositele řeckořímské kultury od starověku až po současnost sehrála tzv. Fallmerayerova teorie o diskontinuitě řeckého národa, jež vlastně dala vzniknout řeckému modernímu historickému bádání. Jakob Philipp Fallmerayer, německý historik první poloviny 19. století, tehdy přišel s demografickými argumenty, v nichž tvrdil, že původní helénské obyvatelstvo již dávno zaniklo v přílivu Slovanů a jiných národů.³ Doložení kontinuity řeckého národa od starověku po současnost ve všech kulturních oblastech mělo tedy proto přednost před vědeckou akribií.

Tak dala Sathasova práce vzápětí vzniknout dlouhotrvajícímu sporu. Koncem 19. století se literární historik a byzantolog Karl Krumbacher snažil Sathasovy mnohdy málo podložené důkazy divadelního života v Byzanci vyvrátit. Vyčítal mu chybné metodologické postupy, tvrdil, že řecké dramatické básnictví v Byzanci vymizelo, stejně jako vymizela i divadelní představení, přestože se Sathas snaží ve své úctyhodné knize vyvolat opačnou představu. Podle Krumbachera Sathas ve svých snahách ignoruje jakoukoli časovou i věcnou překážku, přičemž využívá každé

2 Zejména německý grécista a literární historik Karl Krumbacher, autor *Geschichte der byzantinischen Literatur*, Mnichov, 1897². Později vystoupil Paul Maas proti dizertaci Venétie Cottasové *Le Théâtre à Byzance*, Paříž 1931: „Autorka se ubírá po stopách K. N. Sathase, jehož fantaskní práce *Ιστορικόν δοκίμιον*..., Benátky 1878, nemá obdobu. Aby rozšířila mizivé památky byzantského divadla, zahrnuje do něj drama určené ke čtení, hudbu, tanec, náboženské kánony, bohoslužebnou praxi, kázání, dialog, satiru, lidové písně atp., rovněž odkazuje ke starověku, novověku, k západní kultuře, slovanské, rumunské...“ In: *Byzantinische Zeitschrift*, 32, 1932, s. 395–396.

3 Jakob Philipp Fallmerayer, *Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters ein historisches Versuch. 1. Theil, Untergang der peloponnesischen Hellenen und Wiederbevölkerung des leeren Bodens durch slavische Volkstämme*, Stuttgart und Tübingen, 1830.